

Praktijkvoorbeeld 9 **Buitenschoolse kinderopvang voor kinderen met een** **'dubbele' handicap** *De sociale functie van de kinderopvang in de praktijk*

Yota Mocos en Johan Vanroye¹
De regenbOog vzw
Genk

9.1 Inleiding

De regenbOog vzw is steeds op zoek naar nieuwe concepten die passen in het inclusief denken in de grijze zone tussen vrije tijd en welzijn van personen met een beperking.

Haar kernopdracht als ontwikkelaar en aanbieder van vrijetijdsactiviteiten ziet de regenbOog vzw ruim. Het aanbod is *vraaggestuurd* en op maat van de specifieke zorgbehoefte van de doelgroep. Hierdoor worden grenzen verlegd en nieuwe kansen gecreëerd.

De regenbOog vzw speelt al meer dan 30 jaar een belangrijke rol in de vrije tijd van kinderen met een beperking uit zowel gewone als uit kansarme gezinnen.

Steeds meer stellen we vast dat kinderen met een handicap uit kansarme gezinnen worden geconfronteerd met een dubbele handicap om te participeren aan de samenleving: een persoons- en gezinsgebonden handicap.

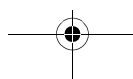
Het opvoeden van een kind met een beperking stelt hoge eisen aan de ouders en zorgt voor een extra druk op het gezin. Opvoedings- en aangrenzende problemen bemoeilijken het dagelijkse gezinsfunctioneren, waardoor zij nog moeilijker aansluiting vinden in het gewone leven. Deze groep kinderen, bij wie de noden zeer hoog zijn, vormen een minderheid binnen een minderheid.

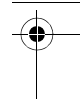
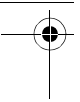
De kwaliteit van een kinderopvangvoorziening wordt bepaald door de mate waarin ze erin slaagt om de economische, educatieve en sociale functie van kinderopvang met elkaar te verzoenen, rekeninghoudend met de concrete omgeving waarin ze is gevestigd stelt Michel Vandenbroeck in zijn boek 'Pedagogisch management in de kinderopvang'.

De regenbOog vzw verlegt de grenzen van de kinderopvang door kinderopvang te organiseren in de bijzondere omgeving van kinderen met een handicap uit zowel

---

1. Yota Mocos, is kwaliteitscoördinator en Johan Vanroye is directeur van de regenbOog vzw te Genk

gewone als kansarme gezinnen en betreedt hier de grijze zone tussen kinderopvang en armoedebestrijding.

9.2 Handicap in kwadraat – achtergrond

Dankzij het *Europees project 'In-Com-Clusie'* (1 september 2004 tem 31 augustus 2007) heeft de regenbOog vzw in het projectonderdeel 'Handicap in kwadraat' de kinderopvang meer afgestemd op de specifieke behoeften van kinderen met een handicap uit kansarme gezinnen. Het geven van extra kansen en steun werkt preventief en voorkomt dat de problemen bij deze kinderen en binnen de gezinnen verergeren.

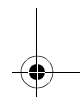
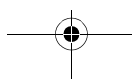
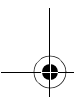
De opvang in de regenbOog vzw is bedoeld voor kinderen met een handicap van 3 tot 21 jaar. Ook broertjes en zusjes kunnen komen vanaf 6 jaar. Een professioneel team van vaste begeleid(st)ers, stagiair(e)s en vrijwilligers zorgen dagelijks voor de opvang van de kinderen.

De kinderen in de opvang hebben voornamelijk een verstandelijke handicap, fysieke handicap, leerproblemen, sociaal-emotionele problemen, gedragsproblemen, ADHD, autismespectrumstoornis...

Kansarmen worden gekenmerkt door een maatschappelijke uitsluiting op verschillende levensdomeinen: recht op scholing, arbeid, inkomen, gezondheid, wonen, gezinsleven, deelname aan het sociaal-culturele leven, enz. Er zijn verschillende uitsluitingen die tegelijkertijd voorkomen en elkaar versterken. Kansarmen moeten bijna dagelijks vechten om te overleven: eten op tafel krijgen, kinderen geven wat ze nodig hebben, hun woning behouden, zorgen dat hun goederen niet in beslag worden genomen, enz. Deze inspanningen vragen veel energie. De opeenstapeling van problemen dragen kansarmen voortdurend met zich mee, maar de kern van armoede is vooral het ontbreken van zelfrespect, van de ervaring 'iemand' te mogen zijn. De kansarme gezinnen in onze kinderopvang hebben gemiddeld meer dan twee kinderen waarvan de meerderheid een handicap heeft. Er zijn verschillende hulpverleners betrokken in het gezin vooral OCMW, CLB en thuisbegeleidingsdiensten.

Kinderopvang is een ideale basis om kansarme gezinnen met kinderen met een handicap extra te ondersteunen en te stimuleren. Kinderopvang is een basisvoorziening en situeert zich in een niet-bedreigende sfeer.

Het verlangen om zelf hun kinderen te kunnen opvoeden, is sterk aanwezig bij kansarme gezinnen. Gezien hun problematische leefsituatie is de angst dat hun kinderen zouden geplaatst worden, zeer reëel. Deze vrees maakt ook de stap naar kinderopvang soms heel moeilijk. Tijdelijke of occasionele opvang kan een ondersteuning voor het gezin betekenen, zodat de ouders het kunnen volhouden voor hun kinderen te zorgen. Doordat het sociaal netwerk bij kansarmen zeer klein of onbestaande is, is de opvang van kinderen door familieleden, vrienden of buren

■ Praktijkboek kwaliteitszorg in welzijnsvoorzieningen

nagenoeg onmogelijk. Kansarmen zijn dus veel meer dan andere ouders aangewezen op formele opvang.

In de buitenschoolse kinderopvang is er doorgaans vooral aandacht voor de economische functie. Er zijn allerlei drempels aanwezig die maken dat kansarmen in het algemeen weinig gebruik maken van de opvang. Een belangrijke drempel is de kostprijs. Daarnaast verhogen de vrees om controlerende buitenstaanders een blik te bieden op hun problemen en de diepverankerde gevoelens van schaamte, schuld, gebrek aan zelfvertrouwen, 'niemand zijn'... de drempels.

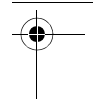
De regenbOog vzw wil meer aandacht hebben voor de sociale en pedagogische functie van de kinderopvang. Kinderen uit kansarme gezinnen zijn in wezen geen andere kinderen, maar vallen door hun achtergrond dikwijls uit de boot. Op die manier blijft het ontwikkelingspotentieel van deze kinderen onbenut en worden hun kansen op een gelukkig bestaan later gehypothekeerd. Deze kinderen vragen toegevoegde aandacht en soms een meer uitgesproken toewijding en energie van de begeleiding. Het is in de kinderopvang belangrijk om zicht te krijgen op en voeling te krijgen met deze doelgroep.

9.3 Kansarmoede en opvoedingsondersteuning

Naast het stimuleren van de kinderen in de buitenschoolse kinderopvang van de regenbOog vzw willen we ook de kansarme ouders ondersteunen in de opvoeding. De doelstellingen van opvoedingsondersteuning zijn: het versterken van de competenties, vaardigheden en draagkracht van de ouders, het verminderen van de draaglast door problemen tijdig te signaleren en praktische hulp of steun te bieden, het versterken van het sociale netwerk rondom kinderen en gezinnen.

Het uiteindelijke doel is het vergroten van de opvoedingskansen van de gezinnen en het voorkomen van (zwaardere) problemen. Opvoedingsondersteuning kent verschillende vormen en het aanbod is uitgebreid. In wat volgt zullen we de belangrijkste vormen van opvoedingsondersteuning in de regenbOog vzw toelichten.

De belangrijkste vorm van opvoedingsondersteuning aan kansarme gezinnen is het bieden van sociale en emotionele steun. Kansarme gezinnen hebben veel behoefte aan emotionele en sociale steun. De buitenschoolse kinderopvang betekent voor sommige ouders een uitlaatklep voor hun zorgen, problemen en vragen. Tijdens het brengen en halen van de kinderen krijgen de ouders de kans om even te praten met de begeleiding. De begeleiding voorziet ruimte voor gepaste aandacht of een korte babbel. Door die continuïteit groeit er een band tussen de ouders en de begeleiding. Het gaat hier om het tonen van betrokkenheid, het uiten van respect, waardering en begrip. Ook tijdens de ouderactiviteiten biedt de regenbOog vzw emotionele en sociale steun. De ouders krijgen de kans om informatie en ervaringen uit te wisselen met andere ouders en met de begeleiding. Het bevorderen van de dialoog met en onder de ouders staat centraal. De klemtoon ligt op een gezellige en ontspannende sfeer. Het gaat om groepsgericht werken, met als uitgangspunt dat ouders veel van elkaar kunnen leren door het uitwisselen van ervaringen en door reflectie op deze

ervaringen. Het informeel aanbod van opvoedingsondersteunende activiteiten bestaat uit gezellig samen met de ouders dingen doen (zoals kookactiviteiten, uitstappen, spelactiviteiten). Het formeel aanbod bestaat eerder uit praatactiviteiten waarbij de ouders gericht over de opvoeding en de ontwikkeling van de kinderen praten (zoals oudercursussen, thema-avonden).

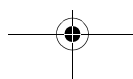
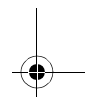
Een andere belangrijke vorm van opvoedingsondersteuning is de intermediaire rol die de buitenschoolse kinderopvang speelt in het signaleren en doorverwijzen van problemen bij de kinderen en de ouders. Door het dagelijks opvangen van de kinderen krijgt de begeleiding een goed zicht op de ontwikkeling van de kinderen en de thuis-situatie. Hierdoor kan de begeleiding gericht inspelen op de noden en behoeftes van elk kind en gezin. Kansarme gezinnen krijgen dikwijls extra professionele ondersteuning van onder andere thuisbegeleidingsdiensten, OCMW en CLB. De regenbOog vzw biedt vooral sociale steun in de vorm van een luisterend oor. Indien de gewenste hulp de eigen competenties overstijgt of indien er ernstige moeilijkheden naar boven komen in het gezin, dan wordt er informatie doorgegeven aan de meest nabije hulpverlener of wordt er gezocht naar andere voorzieningen die meer geschikte hulp kunnen aanbieden.

De ouders hebben een positieve ervaring met het opvoedingsondersteunend aanbod van de regenbOog vzw. Ze vinden het fijn om andere ouders te ontmoeten, om tijd voor zichzelf te hebben en om op een informele wijze met elkaar om te gaan. Door de problemen thuis en de zorg van de kinderen blijft er voor de ouders weinig tijd over voor ontspanning. Veel contacten die ze hebben, situeren zich binnen de professionele hulpverlening. De regenbOog vzw betekent voor velen onder hen een dagelijkse uitlaatklep.

9.4 Kwaliteitsverbetering

Het meewerken aan een *Europees project 'In-Com-Clusie'* heeft gezorgd voor een algemene kwaliteitsverbetering van de werking van de buitenschoolse kinderopvang. Dankzij het project heeft de regenbOog vzw een systematische invulling gegeven aan de kwaliteit van de buitenschoolse kinderopvang. De ontwikkeling van de kinderen werd nauwkeurig opgevolgd met de competentieprofielen. De opvang en de kinderen werden geëvalueerd aan de hand van een kindvolgsysteem, ZIKO¹ (*zelfevaluatie-instrument voor welbevinden en betrokkenheid van kinderen in de opvang*) en een tevredenheidsenquête bij de ouders. Dankzij diverse activiteiten werd de betrokkenheid van kinderen en ouders in de opvang verhoogd.

1. Zie ook In Praktijkboek Kwaliteitszorg, deel B.2.5. Praktijkvoorbeeld 5: Welbevinden van kinderen in een leefgroepwerking van het Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning; ad. 5.3.3. Meten aan de hand van de ZIKO-vragenlijst (www.kindengezin.be)

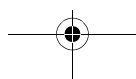
■ Praktijkboek kwaliteitszorg in welzijnsvoorzieningen

Het uitvoeren van het project heeft ook gezorgd voor een meer professionele aanpak van de algemene werking van de regenbOog vzw. Dankzij het project werd het kwaliteitsdenken en een kwaliteitssysteem geïntegreerd in de algemene werking van de regenbOog vzw. Voor het project was er vooral sprake van een organisatiecultuur die vooral gebaseerd is op vertrouwen en gewoonte. Er werd niet zoveel formeel vastgelegd. Vooral het op een systematische manier evalueren en verbeteren van de werking was een knelpunt. Dankzij het project werd de werking op een meer systematische manier beschreven, geëvalueerd en verbeterd. In het kader van kwaliteitsplanning werden de volgende plannen ontwikkeld: beleidsplan jeugdwerk en kinderopvang, kwaliteitshandboek, vrijwilligersdraaiboek, vormingsplan, public relationsplan, preventieplan. Daarnaast werd er een huishoudelijk reglement opgesteld voor de deelnemers en werden diverse onthaalmappen gemaakt voor deelnemers en vrijwilligers. Een belangrijk onderdeel van de kwaliteitsplanning is het formuleren van operationele en strategische doelstellingen en acties en het beschrijven van procedures. Het evalueren van de kwaliteit van de werking gebeurde vooral aan de hand van Kwaliscoop, een evaluatiemodel op maat van de sociaal-culturele sector ontwikkeld door Kwasimodo vzw.

Het *kwaliteitsorganisatiemodel* van Kwasimodo vzw kent 13 aandachtsdomeinen: beleid en strategie, bestuur en beheer, directie en staf, klantgericht aanbod, maatschappijgericht aanbod, samenwerking met anderen, professionele en vrijwillige medewerkers, deskundigheidsbevordering, financieel beheer, beheer van middelen, de organisatie van het werk, doorlichting en evaluatie, eindresultaten. Per domein worden er acties beschreven die de kwaliteit meetbaar maakt. De regenbOog vzw organiseert maandelijks overleg met de directeur en de verschillende coördinatoren om de 13 domeinen te evalueren. Deze evaluatie vormt de belangrijkste basis voor verbeteringen en veranderingen van de werking.

Het integreren van een *kwaliteitssysteem* in de algemene werking kost wat meer inspanning en tijd, maar uiteindelijk geeft het een vollediger en nauwkeuriger beeld van de werking. De kwaliteit van de organisatie wordt meetbaar en zichtbaar gemaakt. De transparantie die er uit voortvloeit zorgt er voor dat knelpunten beter aangekaart en aangepakt kunnen worden. Integrale kwaliteitszorg verhoogt immers de efficiëntie en effectiviteit van de werking.

Het uitwerken van een kwaliteitssysteem heeft niet alleen voor een verbetering van de werking van de regenbOog vzw gezorgd maar ook voor een algemene kwaliteitsverbetering van de buitenschoolse kinderopvang. De regenbOog vzw maakt deel uit van het Lokaal Overleg Kinderopvang en van het Centrum voor Kinderopvang in Genk. Via werkgroepen en vormingen wordt expertise en ervaring van de regenbOog vzw doorgegeven aan andere organisaties.

9.5 Conclusie

Kinderopvang vervult in het algemeen drie functies, namelijk een economische, een sociale en een pedagogische functie. In Vlaanderen vertrekt de opvang vooral vanuit het perspectief van tewerkstelling van de ouders. In het kader van een Europees project 'In-com-Clusie' heeft de regenbOog vzw vooral geïnvesteerd in de sociale en pedagogische functie van de buitenschoolse kinderopvang. De regenbOog vzw is een specifieke kinderopvanginitiatief waar op maat van kinderen met een handicap en kwetsbare ouders wordt gewerkt. De belangrijkste redenen voor opvang zijn de sociale ondersteuning van kwetsbare gezinnen met kinderen met een handicap en de pedagogische begeleiding van kinderen met een handicap uit kwetsbare gezinnen. Voor kwetsbare ouders is de kinderopvang een *ontmoetingsplaats*. Door het organiseren van verschillende activiteiten worden de ouders extra ondersteund. De regenbOog vzw werkt preventief door het bevorderen van kansen en door te voorkomen dat problemen verergeren.

Met het project heeft de regenbOog vzw ook het kwaliteitsbeleid uitgewerkt en geïntegreerd in de werking. De structuur van de regenbOog vzw werd herzien. De kwaliteit wordt nu op regelmatige basis geëvalueerd aan de hand van de 13 kwaliteitsdomeinen van *Kwaliscoop*, ontwikkeld door Kwaliscoop vzw.

In het boek 'In-Com-Clusie. Inclusie door communicatieontwikkeling en -ondersteuning.' wordt het Europees project waar de regenbOog vzw aan heeft meegewerkt meer uitvoerig beschreven. Meer informatie staat er ook op de website www.incomclusie.be en www.deregenboog.be.

9.6 Bronnen en verrijkingliteratuur

Ballex M., *Werken aan welbevinden. Het evaluatie-instrument voor de kinderopvang opnieuw bekeken*, NIZW/VOG-Klein Kapitaal, 2002, 186p.

Burggraaf-Huiskes & G. Blokland, *Opvoedingsondersteuning als bijzondere vorm van preventie*, Bussum: Coutinho, 2003, 198p.

Declercq B., *Beleving bij kinderen in de opvang: Opvang of spelkwaliteit?*, Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs, KULeuven.

Demey W., Messiaen V. ea., *Samen sterker terug op pad. Een vroege interventie voor jonge kinderen met gedragsproblemen*, Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2005.

De Viendt A., De la Marche J., Pyck K., *Groepsopvoeders en ouders : tegenstanders of medestanders?*, Acco Leuven/Amersfoort, 1989.

Durinck K. & L. Racquet, *Opvoedingsondersteuning... : een leidraad voor ouderbegeleiders*, Antwerpen: Garant, 2003, 478p.

■ Praktijkboek kwaliteitszorg in welzijnsvoorzieningen

Fritschy M., Hassink A., Icke M. e.a., *Focus op kinderen: een observatiemethode voor dagopvang en naschoolse opvang*, Elsevier gezondheidszorg, Maarssen, 2003.

Ghesquiere P., *Multiprobleem gezinnen*, 1993, Garant, Leuven, 266p.

Haerden H. & Janssen D., *Pedagogische preventie: een antwoord op kansarmoede?*, Garant Uitgevers, 1995, 199p.

KIND EN GEZIN, *Toekomstvisie op kinderopvang*, 2003.

Laevers F., *Werken aan gelijke onderwijskansen in het kleuteronderwijs: de ervaringsgerichte benadering*, Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs, KULeuven.

Van Huissteden M., Van Weenum M. & S. Diekman, *Hechtingsstoornis, Een kind zonder bodem*, Saxion Hogeschool IJsseland, Deventer, 2003.

Van Lent M. (ed.), *Count me in: a guide to inclusive physical activity, sport and leisure for children with a disability*, Acco, Leuven, 2006.

Riksen-Walraven, *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*, Amsterdam, Vossiuspers AUP, 34p.

Schrijvers G., Hermanns J., Ory F., *Helpen bij opgroeien en opvoeden: eerder, sneller en beter*, Utrecht: Inventgroep, 2005, 141 p.

Van Balkom H. & Knoops J. (red.), *In-Com-Clusie: Inclusie door communicatieontwikkeling en -ondersteuning*, Leuven, Acco 2008.

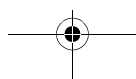
Vandemeulebroucke L. & A. De Munter, *Opvoedingondersteuning: visie en kwaliteit*, Universitaire Pers Leuven, 2004, 167p.

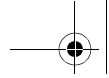
Vandenbempt K., *Op eigen kracht verder: hulpverlening aan huis bij kansarmen*, Acco, Leuven, 2001, 266p.

Vandenbroeck M. (red.), *Pedagogisch management in de kinderopvang*, Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2005, 285p.

Van Dijke A., Snijders J., Terpstra L., *Het werkveld opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering: theorie en praktijk met 27 projectbeschrijvingen*, Utrecht, NIZW, 2000, 165 p.

Van Regenmortel T., *Maatzorg. Een methodiek voor het begeleiden van kansarmen*, 1996, Acco, Leuven, 188p.

Van Nuffel K., 'Gezin en kinderopvang. Married with children', in: D. Burssens, S. De Groof, H. Huysmans, I. Sinnaeve, F. Stevens, K. Van Nuffel, N. Vettenburg, M. Elchardus, L. Walgrave & M. De Bie (Eds.), *Jeugdonderzoek belicht. Voorlopig syntheserapport van wetenschappelijk onderzoek naar Vlaamse kinderen en jongeren (2000-2004)*, Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, VUB & UGent, 2004.

